

УДК 657.1

Л. Б. Іванова, канд. екон. наук, доцент

Чернігівський державний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ КАТЕГОРІЇ «АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ» ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Досліджено методичні підходи, зроблена класифікація наукових думок щодо визначення категорії «антикризове управління». Доведено, що специфічність сукупності методів, прийомів та програми системи антикризового управління зумовлює особливості реалізації інформаційної, контролюючої та аналітичної функцій бухгалтерського обліку суб'єкта реального сектору економіки.

Исследованы методические подходы, сделана классификация научных мнений в отношении определения понятия «антикризисное управление». Обосновано, что специфичность совокупности методов, приемов и программ системы антикризисного управления обуславливает особенности реализации информационной, контрольной и аналитической функций бухгалтерского учета субъекта реального сектора экономики.

Methodological approaches were inquired, classification of scientific opinions on the definition of "crisis management" is made. It is proved that the specificity of the aggregate methods, techniques and programs of Crisis Management stipulates the particularities of informational and analytical controlling functions business accounting of the subject real economy.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Бухгалтерський облік у теоретичному та практичному аспектах виконує інформаційну, контрольну та аналітичну функції. Інформаційна функція є основою для прийняття рішень з принципами бухгалтерського обліку – корисності, достатності, своєчасності, об'єктивності, які визначені у Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». «Інформація має допомогти при виробленні рішень, бути легкою для розуміння, економічною, сумісною, а бухгалтерія повинна надавати ту інформацію, яка стосується справ згідно з урядовими постановами» [15, с. 19]. Особливо важлива інформаційна функція на мікрорівні в антикризовому управлінні, коли реалізація принципів бухгалтерського обліку є основою для забезпечення позитивного результату прийняття рішень, що спрямовані на відновлення платоспроможності та фінансової стійкості суб'єкта реального сектору економіки. Така функція зумовлює певний інформаційний потік.

Разом з функцією інформаційного забезпечення реалізація контрольної функції бухгалтерського обліку в антикризовому управлінні повинні завадити впливу негативних явищ зовнішнього середовища, забезпечити якість інформації всередині підприємства, сприяти раціональному використанню ресурсів та капіталу. Узагальнення результатів бухгалтерського обліку певного рівня якості обумовлюють повноту реалізації аналітичної функції щодо діагностування та ідентифікування стану кризи на підприємстві, а також успішній стабілізації та подальшого розвитку підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні основи антикризового управління суб'єктів реального сектору економіки розглянуто у науковій літературі в основному в теорії менеджменту, фінансів, економічного аналізу і тільки окремі питання методики обліку – на підприємствах-банкрутах у судових процедурах.

Мета статті полягає у дослідженні існуючих у науковій літературі методичних підходів щодо категорії «антикризове управління» та визначенні ролі та реалізації функцій бухгалтерського обліку в системі антикризового управління суб'єктів реального сектору економіки.

Виклад основного матеріалу. Для окреслення кола питань з бухгалтерського обліку та економічного аналізу в антикризовому управлінні суб'єктів реального сектору економіки доцільно визначитись з такими категоріями (дефініціями), як: криза; основні глибинні чинники, які створюють кризовий стан на макрорівні; основні поняття, завдання, функції антикризового управління; діагностика кризи підприємства; напрямки (або фактори, які сприяють) виходу з кризи.

Загальне визначення кризи наведено в роботах багатьох авторів і в узагальненому вигляді можна сформулювати як загострення суперечностей у соціально-економічній системі підприємства, що загрожують його життєстійкості в навколишньому середовищі. Криза проникає й охоплює механізми діяльності організації і перешкоджає реалізації функції прибуткового використання капіталу.

Стосовно проблематики кризових явищ, зокрема їх глибинних чинників, існують різні точки зору. Неоднозначний підхід і до типології криз. Проблематика розвитку подій у сфері підприємства або економіки в цілому дозволяє визначитись, у якій сфері відбуваються кризові явища – в економічній, політичній, соціальній, екологічній, психологічній і таке інше. Узагальнення щодо класифікації кризових явищ на підприємстві зроблено у наукових роботах Бланка І. О. Незважаючи на те, що у роботах цього автора акцентується увага на сфері фінансів, класифікація криз є дійсною для всього життєвого простору підприємства.

Криза визначається як одна з найбільш серйозних форм порушення рівноваги, яка складається під впливом протиріч між станом підприємства та його потенціалом і необхідним обсягом потреб, при чому глибина суперечностей зумовлює потенційні загрози функціонуванню підприємства. Порушення фінансової рівноваги виникає циклічно протягом всього життєвого циклу підприємства.

Основні критерії класифікації криз це: джерела їх виникнення – зовнішні та внутрішні фактори; масштаб охоплення – структурні або системні кризи; за структурними формами; за ступенем впливу на діяльність підприємства – легкі, глибокі, катастрофічні; за строками протікання; за потенціалом усунення – зовнішня санація або внутрішні механізми; за характером наслідків – діяльність оновлена або підприємство підпадає під дію процедури банкрутства [7, с. 586].

Узагальнення наукових думок, яке наведено у роботі А.В. Харитонова, І.В. Павлова, дозволяє уточнити поняття кризи підприємства на основі виділення її фаз: перша – це зниження рентабельності, друга – збиткова діяльність підприємства або збитковість окремих видів продукції, третя – відсутність резервних фондів, виснаження фінансових ресурсів, четверта – неплатоспроможність підприємства [20, с. 5-7].

Вважається, що кризи на мікрорівні, які зумовлені економічними або політичними чинниками, впливають на всі сфери діяльності підприємства. Але різні типи локальних криз можуть виступити каталізатором, який «притягає» фактори виникнення криз інших типів, зокрема, на наш погляд, всеохоплюючої економічної кризи для окремого підприємства. «Економічні кризи віддзеркалюють гострі протиріччя в економіці держави або економічному стані окремого підприємства. Це кризи перевиробництва, падіння продажу, протиріч щодо взаємовідносин економічних агентів ринку, кризи несплати боргів, втрата конкурентних переваг та розорення підприємств» [3, с. 3]. Виходячи з визначення кризи формується коло завдань щодо її попередження або усунення, тобто визначаються основні заходи антикризового управління. Склад заходів є сутністю антикризового управління, тому важливо чітко визначити антикризове управління як економічну категорію.

На теперішній час в економічній літературі склалося дві групи визначень цього поняття: антикризове управління підприємством та антикризове фінансове управління підприємством. Останнє представлено в роботах Бланка І.О., Терещенка О.О., Поддерюгіна А.М., Карпуня І.Н.

Одна група авторів – прихильників першого визначення – вважає, що антикризове управління в основному стосується теоретичних та практичних питань менеджменту, друга – ретельно розглядає лише фінансову складову антикризового управління підприємством. Всі визначення дуже тісно пов'язані між собою, але мають і відмінності, які виявляються у наступному. Це різні підходи щодо категорії антикризового управління, які, на нашу думку, можна поділити на широкий, обмежений та вузький. Найскравішим відображенням широкого підходу є висловлювання Туленкова Н.В. про те, що антикризове управління зводиться до особливостей застосування існуючих у менеджменті методів, «будь-яке управління організацією повинно бути антикризовим» [18, с. 19]. За думкою Уткіна Е.А., «антикризовий менеджмент є складовою менеджменту на підприємстві, використовує його кращі прийоми, засоби та інструменти, орієнтується на запобігання можливим ускладненням у діяльності підприємства» [19, с. 45].

У таблиці 1 відображено групування думок, що представлені у науковій літературі, стосовно поняття антикризового управління. Висловлення 12 авторів наведено згідно з хронологією видань, аналіз яких показує, що широкий підхід мав існування до 2000 року. На цей момент в економічній літературі переважає обмежений підхід. Це пояснюється суттєвими змінами у законодавстві щодо антикризового управління, зокрема банкрутства, появою низки специфічних досудових та судових процедур, які спрямовані на відновлення платоспроможності суб'єкта-боржника. Згідно з більш прогресивним обмеженим підходом антикризове управління потребує використання специфічних форм та засобів, окремих програм по усуненню як причин, так і наслідків кризових явищ, а головне, відповідної підготовки кадрів. Така думка висловлювалась у роботах Біляєва С.Г., Кошкіна В.І., Харитоновна А.В., Павлова І.В.

Таблиця 1

*Групування думок стосовно поняття антикризового управління**

Автори	Літературні джерела (відповідно до року видання)	Судження щодо визначення антикризового управління	Підхід
2	3	4	5
Іванов Г.П.	Антикризисное управление: от банкротства – к финансовому оздоровлению / под ред. Г. П. Иванова. – М.: Закон и право, ЮНИТИ, 1995. – 320 с.	Поняття антикризового управління замінено на поняття «система банкрутства»	Вузький
Біляєв С.Г., Кошкін В.І.	Теория и практика антикризисного управления. – М.: Закон и право, ЮНИТИ, 1996. – С. 58	Сукупність форм і засобів реалізації антикризових процедур, які стосовно до конкретного підприємства-боржника відбивають економічні відносини, що складаються при його оздоровлення або ліквідації	Обмежений
Уткін Е.А.	Антикризисное управление. – М.: Ассоциация авторов и издателей «Тандем», Изд-во ЕК-СМОС, 1997. – С. 45	Антикризовий менеджмент є складовою загального менеджменту на підприємстві, використовує його кращі прийоми, засоби та інструменти, орієнтується на запобігання можливим ускладненням у діяльності підприємства, забезпечення його стабільного успішного господарювання	Широкий
Туленков Н.В.	Антикризисный менеджмент // Персонал. – 1998. – № 6. – С. 19-25	Будь-яке управління організацією повинно бути антикризовим, тобто побудованим на врахуванні кризових ризику та небезпеки ситуацій	Широкий

Продовження табл. 1

2	3	4	5
Грязнова А.Г.	Антикризисный менеджмент / под ред. проф. Грязновой А. Г. – М.: Ассоциация авторов и издателей «ТАНДЕМ»; Изд-во ЭКСМОС, 1999. – С. 6-7	Система управління підприємством, яка має комплексний характер та спрямована на запобігання та усунення несприятливих для бізнесу явищ за допомогою використання всього потенціалу сучасного менеджменту, розробки та реалізації плану спеціальної програми, яка має стратегічний характер, що дозволяє усунути тимчасові утруднення і примножити позиції за будь-яких обставин, при опорі в основному на власні ресурси	Обмежений
Кошкін В.І.	Антикризисное управление. – М.: Закон и право, ЮНИТИ, 2000. – С. 25	Система контролю і раннього виявлення ознак кризової ситуації є специфічним атрибутом, який притаманний процесу антикризового управління	Обмежений
Василенко В.О.	Антикризове управління підприємством: навч. посіб. – Київ: ЦУЛ, 2002. – 335 с.	Криза розглядається тільки як макроекономічний аспект	Широкий
Поддєрьогін А.М.	Фінансовий менеджмент: підручник – К.: КНЕУ, 2005. – 535 с.	Специфічні методи та прийоми управління фінансами	Складова теорії управління фінансами
Лігоненко Л.О.	Антикризове управління підприємством: підручник. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 824 с.		Обмежений
Бланк І.О.	Фінансовий менеджмент. – К.: Ельга, 2008. – С. 659	Процес, основним змістом якого є підготовка, прийняття та реалізація управлінських рішень щодо попередження фінансових криз, їх подолання й мінімізації їх негативних наслідків	Обмежений
Терещенко О.О.	Антикризове фінансове управління на підприємстві: монографія. – К.: КНЕУ, 2008 – С. 23	Теорії антикризового управління як такої в природі не існує. Окремі теоретичні аспекти антикризового управління фінансами підприємств досліджуються в теорії ринку капіталів, теорії фінансування та інвестування, в інших складових теорії управління фінансами. Теоретичним фундаментом можна вважати адаптовані до антикризової специфіки висновки, гіпотези та концепції загальної теорії управління фінансами підприємств	Обмежений Складова теорії управління фінансами
Кривов'язюк І.В.	Антикризове управління підприємством: навч. посіб. для студентів. – К.: Кондор, 2008. – 366 с.	Антикризове управління є складовою загального менеджменту на підприємстві	Широкий

*Джерело: Складено автором

Прихильники вузького підходу уявляють антикризове управління тільки як систему банкрутства з опором на законодавчу базу. Такий підхід переважає у закордонному довіді, зокрема, у англійських фахівців¹.

¹ Наприклад, Мескон М., Альберт М., Хедоурі Ф. Основи менеджменту: пер. с англ. / Мескон М., Альберт М., Хедоурі Ф. – М.: Дело, 1994. – 465 с.

У сучасній літературі, де зроблено узагальнення вітчизняного теоретичного та практичного досвіду з питань подолання кризових явищ, багато посилань на роботи Грязнової А.Г., де антикризове управління підприємством вважається системою управління, яка має комплексний характер, передбачає розробку та реалізацію чіткої програми стратегічного напрямку щодо усунення тимчасових труднощів ... «при опорі в основному на власні ресурси» [5, с. 19].

Фінансовий підхід дуже розвинувся після суттєвого оновлення Закону про банкрутство, новітні норми якого є підґрунтям для створення фінансового механізму відновлення платоспроможності підприємства-боржника. Проблеми, що пов'язані з механізмом виявлення та подолання кризи суб'єкта господарювання у реальному секторі економіки, розглянуті в наукових роботах Бланка І.О., Лігоненко Л.О., Поддєрьогіна А.М., Терещенко О.О.

Підхід цих авторів до визначення категорії, цілей, завдань, методів антикризового управління можна характеризувати як обмежений теорією управління фінансами. Але питання антикризового управління, які розглянуті в роботах цих авторів, їх висновки, пропозиції є суттєвим внеском у розвиток теорії з цього напрямку і дуже часто пов'язані з проблемами не тільки фінансів, але і мікроекономіки, загальної теорії менеджменту, економічного аналізу. Характеристика основного наукового інструментарію антикризового фінансового управління в роботах Бланка І.О. включає сукупність прийомів, способів, методів щодо системи загального антикризового управління. В роботах цього автора систематизовано досвід з подальшими авторськими розробками щодо фундаментальної діагностики фінансової кризи підприємства, управлінням процесами стабілізації, реорганізації підприємства.

За думкою Іванюти С.М., який дотримується обмеженого підходу, предметом антикризового управління є система управлінських, виробничих та правових відносин, які складаються на підприємстві в процесі подолання кризових явищ та їх наслідків. Метод визначається (подібно як і визначає Бланк І.О.) «як сукупність теоретичних принципів, категорій та інструментарію, який застосовується для дослідження процесів антикризового управління» [11, с. 7].

У такий спосіб, аналіз суджень щодо антикризового управління дозволяє зробити наступні висновки: на сучасному етапі в науковій літературі висвітлені питання щодо предмета антикризового управління та дана характеристика основного наукового інструментарію антикризового фінансового управління як сукупності прийомів, способів, методів щодо діагностики кризи підприємства, управлінням процесами стабілізації, реорганізації, підприємства; сформульовані основні групи заходів антикризового управління суб'єкта реального сектору економіки, які пов'язані з підготовкою, прийняттям та реалізацією управлінських рішень щодо попередження фінансових криз, з подоланням й мінімізацією їх негативних наслідків; визначені відмінності антикризового управління від загального управління підприємства, які мають прояв у розробці спеціальної програми, спрямованої на подолання кризи та стабілізації діяльності підприємства.

Реалізація програми антикризового управління підприємства потребує відповідної організації бухгалтерського обліку, про необхідність якої підкреслюється у першу чергу в роботах Грязнової А.Г. Також про необхідність адаптації завдань обліку в антикризовому управлінні суб'єкта реального сектору економіки до економічних інтересів користувачів інформації згадується у роботах Терещенко О.О. [17, с. 219]. Такої ж думки дотримується Іванюта С.М. [11, с. 109].

Велике місце в теорії антикризового управління займають напрями, які пов'язані з циклічним, хвилеподібним характером розвитку економіки. Справа у тому, що діагностика кризових явищ і загрози банкрутства ґрунтується на положеннях теорії криз – дов-

гих та коротких хвиль економічної кон'юнктури, яка на початку ХХ століття запропонована М.Д. Кондратьєвим. Враховуючи всепроникливий характер хвиль на економіку взагалі та на всі ланки підприємства окремо, цікаво проаналізувати їх вплив на сферу діяльності, яка пов'язана з бухгалтерським обліком та економічним аналізом. Якщо коротко – сутність теорії циклів полягає у наступному.

Відомо, що основною закономірністю великих циклів М.Д. Кондратьєв вважав науково-технічні винаходи, відкриття, зміни технологічного укладу, які впливають на соціально-економічне життя суспільства, утворення нових ринків. За його теорією, стадія «піднесення» хвилі супроводжується нестабільністю в суспільстві – політичними негараздами, страйками, революціями, а стадія «занепаду» хвилі характеризується активізацією інноваційної діяльності, пожвавленням у створенні нових робочих місць, нових галузей виробництва, зміною технологічної парадигми, що приводить до подолання кризи [21, с. 46].

Хвилеподібний рух являє собою процес відхилення від стану рівноваги, до якої прагне економіка. Періодично ця рівновага порушується і виникає необхідність створення нового запасу «основних капітальних благ», які б відповідали виникаючому способу виробництва.

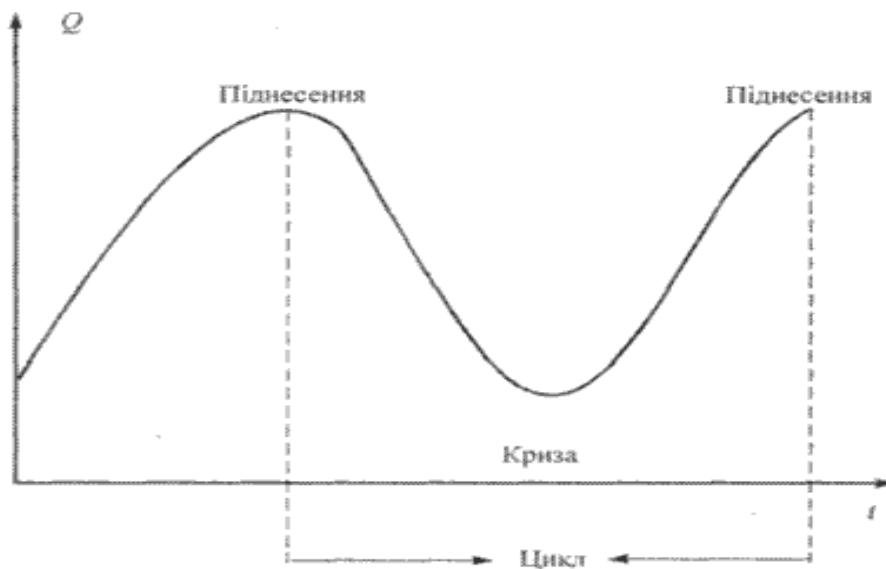

Рис. 1. Графічне відображення хвилеподібного розвитку економіки

Таке оновлення проходить не плавно, а поштовхами. Як уже зазначалось, вирішальну роль при цьому відіграють науково-технічні винаходи, відкриття, науково-технічні революції» [12, с. 80]. Макроекономічні кризи суттєво впливають не тільки на загальноекономічні процеси, але і на діяльність практично кожного підприємства, тому сьгодні проблеми впливу є дуже актуальними. Вивченням проблем виникнення економічних криз займалися К. Маркс, Джон Робінзон, Ф. Хайєк, І. Шумпетер, Дж. Кейнс та інші. І. Шумпетер став засновником усіх інноваційних концепцій, розроблених західними економістами у майбутній період.

У сучасній літературі наведено 1380 видів циклів, які стосуються економіки [14, с. 46]. Проте лише декілька з них мають практичне і теоретичне значення. Це – цикли товарно-матеріальних запасів Дж. Кітчана (з періодом до 3 років), які обґрунтовані на основі світових запасів золота; цикли Мітчела (з тривалістю 40 місяців) залежно від грошового обороту в системі, цикли інвестицій в обладнання та устаткування К. Жугляра (період 7-11 років) залежно від фізичного зносу активної частини основних

виробничих фондів; будівельні цикли С. Кузнеця (період 18-22 роки) на підставі періоду оновлення пасивної частини основних виробничих фондів.

На сучасному етапі розвитку економіки теорія довгих та коротких хвиль М. Кондратьєва розвинута С. Глазєвим, Д. Львовим. Як і багато інших учених-економістів, ці російські автори вважають, що світ переживає завершення циклу зростання, оскільки нововведення, які породили цей цикл, досягли стадії зрілості. За їх думкою, «зміна хвиль обумовлена життєвим циклом технологічного устрою – послідовного заміщення великих комплексів технологічно зв'язаних виробництв. Формування відтворювального контуру – ядра, як наріжного каменя, нового технологічного укладу представлено новітніми технологіями – наноелектронікою, нанофотонікою, наноматеріалами та відбувається у визначальних галузях, до яких відноситься електронна, атомна, електротехнічна, фармацевтична галузі, кліткова медицина, інформаційно-комунікаційний сектор, авіабудування та інші» [10, с. 26-38].

Дослідження українських науковців Чухно А. (теорія стадійних циклів), Геєця В. відносяться до системи заходів запобігання кризових явищ як на рівні держави, так і на рівні окремого підприємства. Важливі висновки цих досліджень вказують на необхідність на рівні держави стимулювати розвиток новітніх технологій суб'єктів господарювання.

На жаль, у мікроекономіці не існує цілісної теорії економічного циклу, економісти різних напрямів концентрують свою увагу на різних причинах циклічності. За думкою Кривов'язюка І.В., «етапи життєвого циклу об'єднують у дві групи: статичні (створення, перетворення чи ліквідація підприємства); динамічні (розвиток, ріст, зрілість, насичення або крах організації)» [14, с. 45]. Іванюта С.М. вважає, що, з точки зору теорії управління, підприємство переживає 4 фази розвитку та відповідні їм проблеми: народження – проблеми кризи стилю управління, дитинство – загроза кризи контролю, зрілість – загроза кризи координації управлінських дій, старіння – загроза кризи системи управління [11, с. 16].

Узагальнення думок багатьох авторів з цього приводу можливо навести за наступним формулюванням: підприємство, як будь-яка матеріальна система, проходить всі етапи життєвого циклу чи частину з них: 1 – виникнення, 2 – становлення, 3 – розвиток, 4 – зрілість, 5 – насичення, 6 – спад, 7 – крах (банкрутство), 8 – ліквідація. При чому життєвий цикл розвитку підприємства формується під впливом циклів конкурентних переваг підприємства, тривалість і конфігурацію яких визначає зовнішнє середовище (з його короткими та довгими хвилями), а саме зміни їх параметрів: попиту, факторів виробництва, споріднених галузей, конкурентного середовища, державних структур та випадкових явищ, що було доведено у роботі Градова А.П. та узагальнено у книзі Кривов'язюка І.В. [14, с. 41-58].

Таким чином, на кожному етапі (циклі) розвитку підприємства існує можливість кризи, банкрутства. У ролі інструмента для діагностики кризового стану підприємства виступає економічний аналіз, результативність якого багато в чому залежить від якості організації бухгалтерського обліку, реалізації його інформаційної, контролюючої та аналітичної функцій. На теперішній час наукова думка щодо ролі економічного аналізу на різних життєвих циклах підприємства, як інструменту для прийняття рішень, неоднозначна. Деякі автори взагалі вважають, що на етапах зародження підприємства в економічному аналізі немає необхідності. Але стосовно бухгалтерського обліку суб'єкта господарювання це складно уявити. Діяльність підприємства, складання публічної фінансової звітності, яка згідно з Законом України «Про бухгалтерський облік» [2] є обов'язковою, неможливо здійснити без відображення його діяльності у бухгалтерському обліку.

Так, на прикладі змісту таблиці 2 відображено одна з існуючих точок зору, що економічний аналіз на основі бухгалтерської звітності, як системи узагальнюючих показників, є необхідною функцією антикризового управління, але його (економічного аналізу) склад змінюється залежно від циклу розвитку підприємства. На етапі зародження підприємства, коли необхідно налагодити виробництво, знайти ринкову нішу, може виникнути загроза банкрутства і тому важливо проводити постійний моніторинг показників ліквідності: на етапі становлення (дитинство, юність) та у період прискореного росту контролювати показники обіговості; у період гальмування зростання та зрілості звертати увагу на показники рентабельності, а у період спаду – на ліквідність та рентабельність [1, с. 34].

Необхідно відзначити, що це один із прикладів вагомості показників за циклами розвитку підприємства (табл. 2), існують й інші, і це залежить від галузевих особливостей підприємства та інших факторів впливу зовнішнього середовища.

Таблиця 2

Коло показників, аналіз яких є притаманним відповідному циклу розвитку підприємства

Етапи ЖЦКПП ¹	Показники				
	ліквідності	фінансового стану	обіговості	рентабельність капіталу	Рентабельність продажу
Зародження	■■■■■■■■■	■■■■■■■■■■■■■■■			
Прискорення зростання			■■■■■■■■■■■■■■■		
Гальмування зростання			■■■■■■■■■■■■■■■		■■■■■■■■■■■■■■■
Зрілість			■■■■■■■■■■■■■■■	■■■■■■■■■■■■■■■	■■■■■■■■■■■■■■■
Спад	■■■■■■■■■■■■■■■			■■■■■■■■■■■■■■■	■■■■■■■■■■■■■■■

■■■■■■■■■■■■■■■ – коло показників, на аналізі яких необхідно акцентувати увагу на певному етапі ЖЦКПП

Якщо циклічність зумовлює певні акценти в здійсненні економічного аналізу як інструменту для прийняття рішень в управлінні підприємством на кожному етапі розвитку (циклу), в свою чергу економічний аналіз потребує певної інформаційної бази, яку створює бухгалтерський облік. Неможливо, що облік можна було б вести тільки за певними окремими об'єктами.

Вимоги користувачів інформації зумовлюють організацію бухгалтерського обліку згідно з його принципами та методами за усіма об'єктами обліку, які віддзеркалюють діяльність суб'єкта реального сектору економіки. Але цілком можливо посилення функції контролю бухгалтерського обліку за окремими об'єктами на певних циклах розвитку підприємства, тобто реалізації його (бухгалтерського обліку) контролюючої функції. Якщо на підприємстві на основі антикризової програми створені блоки аналізу з визначеним колом показників, які притаманні кожному циклу, необхідно також і в бухгалтерському обліку виділити іманентні інформаційні блоки.

Висновки. Стосовно визначення категорії «антикризового управління», в науковій літературі існують два аспекти, перший стосується менеджменту, другий – фінансів. В межах одного та другого виділено різні підходи: широкий, обмежений, вузький. Прихильники широкого підходу вважають, що антикризове управління – це частина або загальної теорії менеджменту, або теорії фінансів. Згідно з обмеженим підходом, який поширився з оновленням законодавства про банкрутство, антикризове управління має

¹ Життєвий цикл конкурентних переваг підприємства.

предмет, завдання, спеціально створену програму на основі запланованих джерел фінансування, сукупність методів та прийомів, які спираються не тільки на загальнотеоретичні напрацювання у менеджменті та фінансах, а є специфічними, іманентними в умовах передкризового та кризового стану підприємства. В реалізації програми антикризового управління підприємства велику роль відіграє бухгалтерський облік, сутність якого має прояв у реалізації його інформаційної, контролюючої та аналітичної функцій.

Антикризове управління тісно пов'язано з циклічним, хвилеподібним характером розвитку економіки. На мікрорівні циклічність зумовлює певні акценти в здійсненні економічного аналізу в управлінні підприємством на кожному етапі розвитку (циклу). Тому доцільно на основі антикризової програми створити блоки аналізу з визначеним колом показників, які притаманні кожному циклу, що зумовлює і в бухгалтерському обліку виділення іманентних інформаційних блоків. Таким чином, у кожному блоці повинен бути відповідний йому інформаційний потік з певним рівнем якості контролю для реалізації аналітичної функції бухгалтерського обліку з метою прийняття ефективних рішень в антикризовому управлінні суб'єкта реального сектору економіки.

Список використаних джерел

1. Про банкрутство [Електронний ресурс]: Закон України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14>.
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні [Електронний ресурс]: Закон України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2343-12>.
3. Авдошина З. Кризи у розвитку соціально-економічних систем / З. Авдошина // Антикризовий менеджмент. – 2007. – № 10. – С. 2-10.
4. Антикризисное управление: от банкротства – к финансовому оздоровлению / под ред. Г. П. Иванова. – М.: Закон и право, ЮНИТИ, 1995. – 320 с.
5. Антикризисный менеджмент / под ред. проф. А. Г. Грязновой. – М.: Ассоциация авторов и издателей «ТАНДЕМ»; Изд-во ЭКСМОС, 1999. – 368 с.
6. Биляев С. Г. Теория и практика антикризисного управления / С. Г. Биляев, В. И. Кошкин. – М.: Закон и право, ЮНИТИ, 1996. – 469 с.
7. Бланк І. О. Фінансовий менеджмент: навчальний курс / І. О. Бланк. – К.: Ніка-центр Ельга, 2009. – 728 с.
8. Василенко В. О. Антикризове управління підприємством: навч. посіб. / В. О. Василенко. – Київ: ЦУЛ, 2002. – 335 с.
9. Галенко О. М. Теоретичні аспекти вирішення облікових проблем у процесі ліквідації та санації підприємств / О. М. Галенко // Формування ринкових відносин в Україні: [зб. наук. праць]. Вип. 6. – К., 2008. – С. 16-19.
10. Глазьев С. Ю. Теоретические основы анализа структурных изменений мировой экономики / С. Ю. Глазьев // ВЭ. – 2009. – № 3. – С. 26-38.
11. Іванюта С. М. Антикризове управління: навч. посіб. / С. М. Іванюта – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 388 с.
12. Кондратьев Н. Д. Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения: избр. соч. / Н. Д. Кондратьев; сост. Ю. В. Яковец. – М.: Экономика, 2002. – 767 с.
13. Кошкин В. И. Антикризисное управление / Кошкин В. И. – М.: Закон и право, ЮНИТИ, 2000. – 479 с.
14. Кривов'язюк І. В. Антикризове управління підприємством: навч. посіб. для студентів / Кривов'язюк І. В. – К.: Кондор, 2008. – 366 с.
15. Лень В. С. Фінансовий облік: навч. посіб. / Лень В. С. – К.: ВЦ «Академія», 2011. – 608 с.
16. Поддєрьогін А. М. Фінансовий менеджмент: підручник / А. М. Поддєрьогін – К.: КНЕУ, 2005. – 535 с.
17. Терещенко О. О. Антикризове фінансове управління на підприємстві: монографія / О. О. Терещенко – К.: КНЕУ, 2008. – 272 с.

18. Туленков Н. В. Антикризисный менеджмент / Н. В. Туленков // Персонал. – 1998. – № 6. – С. 19-25.

19. Уткин Э. А. Антикризисное управление / Э. А. Уткин – М.: Ассоциация авторов и издателей «Тандем», Изд-во ЕКСМОС, 1997. – 400 с.

20. Харитонов А. В. Антикризисное управление: современные подходы к пониманию содержания [Электронный ресурс] / А. В. Харитонов, І. В. Павлов. – Режим доступа: <http://www.mael.ru/modules/myarticles/article.php?storyid=493>.

21. Циклічність розвитку [Електронний ресурс] / за ред. Т. Н. Кондратьєвої. – Режим доступу: <http://library.if.ua/book/4/470.html>.